

o pisanju*

Ne vem, če smemo dati stvarim imena in namere. Vendar drugače ni mogoče. Človeka celo življenje obkroža vsakovrstno napisano govorjenje – od profanega, javnega do sakralnega, zasebnega. Pisanje je najstarejše, najpogostejše, najenostavnejše aktualno občilo. A navzlic temu obilju se pisatelj počuti danes čedalje bolj demode, saj opravlja delo, piše knjigo, kot so to počeli menihi v samostanih 16., 14., 12. stoletja. Zdi se celo, da je sodobni pisatelj žrtvoval na oltar form – ideologij, filozofij, več svoje avtentičnosti, kot pa je bil to primer s poučnimi in zgodovinskimi avtorji ene prvih knjig, hebrejskega izvirnika starega zakona. Strah in sram je nekatere odgnal tako daleč od sebe, da so se izmaknili lastni avtentičnosti, tako da preprosti pisatelji ne marajo biti več preprosti, rafinirani pa ne več rafinirani. Najbrž je to izneverjanje naravi naraven pojav. Nekoč je bila literatura pač izraz celote, duhovni monolit v puščavi. Tudi obe dostopnejši, vizuelni komunikaciji – film, televizija – sta odvzeli književnosti dobršen teritorij; če bi recimo obstajali za časa Balzaca, Flauberta, bi jima odvzeli kvantitetno in kvaliteto polovico njenega dela. A knjiga je še zmeraj delo in izdelek ene osebnosti, ki je totalno odgovorna zanjo. V tem vidim žlahtni preostanek nekdanjega osebnega ponosa in dostojanstva, čar osebnega podviga, osebne zavezanosti sredi veličastnega enoličja neodgovornosti. Ljudje ne opuščajo knjige in odhajajo k ekranu, ampak narobe, vračajo se h knjigi. V njej je več plasti, ki ustrezajo človeku, branje pa je tudi osebnejše dejanje. Književnost pa je prisiljena umikati se vedno bolj na rob, na konic lastnega sveta, ki jo bo slednjič tudi ohranil; prisiljena je – hvala bogu – iti čedalje globlje in širše v človeka – poedinca, v njegovo lastno resničnost. Mogoče zato nastaja in je nastalo v našem stoletju toliko težkih knjig, ki presegajo predstavno moč običajnega

* Vezni tekst iz radijske oddaje „Večeri s slovenskimi pisatelji“ 14. I. 71

bralca in terjajo že elito soustvarjajočih bralcev, če niso celo naslovljene samo na pisatelje – strokovnjake. V literaturi pač nastaja revolucija in ta seveda toliko časa hermetična, dokler se njene ideje in njena sredstva ne obnosijo. Mogoče je vse to, kar sem povedal, tisti anonimni vzrok, zaradi katerega pišejo pisatelji težke knjige – ne vem. Vem samo, da je bralcev takih knjig malo, v majhnem, neformiranem narodu, v določeni človeški provinci, kjer ne gradijo modrosti na človeški praksi, pa so sploh redki. Pisatelj pa kljub temu potrebuje vsaj maloštevilno skupnost bralcev, ki zaznamujejo njegove dosežke in padce, ki presojujejo daljavo in globino njegove avanture, v katero se je podal v njihovem imenu.

LOJZE

Pisatelj zame ni poklic. Prej bi dejal, da je to veroizpoved. Moj vzor je Cervantes, pisatelj ene, dveh knjig. Pisati, živeti nekaj let na vojni, v divjini ali kjerkoli že, potem pa se znova vrniti k pisanju. Tak pisatelj se mi zdi vsekakor bliže podobi tako imenovanega absolutnega umetnika in avtentičnega človeka, kakor tisti, ki venomer vse življenje piše in v več desetinah knjig razredči svojo šifro, ki bi lahko živela svoje mišičasto življenje v eni, dveh, treh knjigah. Priznam, morebiti je ta razlaga samo moj izgovor. Kljub temu raje tolčem kamenje, kot da bi moral pisati, se razen tega še uskočiti v poklicno vest in si s peresom služiti svoj kruh, svojo obleko, svojo streho nad glavo. Bolj od duhovnikov in politikov so mi zato pri srcu puščavniki, samotarji, gverilci.

Rad bi napisal tisto, kar bi iz vsega srca želel tudi brati. Nikoli ne izbiram stvari, o kateri bom pisal, ampak čakam, da me stvar sama izbere. Kolikor se le da, živim v osamitvi. Mislim, da je tako laže spregledati življenje, množico stvari, ki se oznanjajo za kvalitete. V izolaciji najdeš stik z nestvarno življenjsko resničnostjo. Vsakomur je najbližji njegov jaz. Jaz je bolj zanimiv in dinamičen od ideologij in drugih form, je pa tudi najtrši in najnadosebnejši kamen preizkušnje. Kadar delam, je nad mano kot najstrožja in najzahtevnejša dominanta, kateri skušam v vsem ustreči in jo zadovoljiti. Če v nekem svojem, pravkar napisanem tekstu naletim na stavek, situacijo, besedo, ki so moja izvirna šifra, skušam nasloniti nanjo ves tekst in ga prekriti z njo. Delo si ogledujem iz vseh svojih mogočih stanj in nasprotovanj. Če se mi je nasmehnila sreča, da sem skozi lastno resničnost – o kateri me nikoli ni zapustil dvom, ne zanos, če v resnici sploh obstaja – potem se tega ne da odtehtati z zlatom. Za mnoge bo to delo, ker je onstran form, kot vroč lonec brez ročaja – in avtor bo ostal spet brez akustike.

KOVAČIČ

Govoriti in pisati v imenu drugih ljudi, govoriti o neznani podobi sveta, ki ga nosi v sebi nekdo drug, danes ni več mogoče ne resnično. Predvsem pa je krivično. Zato popisujem samo sebe, ki se imam – če se imam – na dosegu rok. V vsakem človeku živi tisoč možnosti, tisoč ljudi, tisoč negativitet in pozitivitet, ravno tako junak kot izdajalec, asket in karierist. Stvar vsakogar je, koga si izbere in vzgoji, kdo in kaj

v njem bo postal on. Včasih se mi zazdi, da je moje pisanje istovetno z mojim življenjem in narobe. Ampak to dvojce ne živi v meni kot nerazdružna celota, marveč kot dve plasti, v distanci in složnem nesoglasju, ki se zreta, presojata in nadzirata. Napisati, kar bi si želel brati, ne pomeni sarno, da bi morale zagoreti vse moje zvezde. Pomeni mi predvsem izpolniti svoje življenje do kraja. Življenje pa je zame preizkušnja, ki bi jo rad vzdržal. Smrt ni nič tragičnega, zdi se mi, ker je avtentična, dogodek, ki me čaka in ga zvedavo pričakujem. Morda je življenje res samo spanje z negotovimi sanjami, smrt pa prebujenje iz muk. Če človek, pravijo, v svojem življenju ni izpolnil v mejah svojih možnosti svoje duhovne naloge, ne bo ostal buden, temveč se bo znova rodil, znova prišel na zemljo, da popravi tisto, kar je zagrešil. Jaz osebno ne bi maral več priti na svet. Toda napravil sem preveč napak in zmot, da bi mi bilo prizaneseno, da bi sam sebi oprostil. To je sicer žalostno, ko zremo za svoje meje, vendar tudi pomirljivo.

Naj se pisatelji še toliko trudimo, da bi ustvarili delo, ki naj bi bilo umetniško intenzivno od prve do zadnje strani – v zavesti in spominu bralcev bo ostal od vsega prebranega samo neki vonj, neka misel, košček barve, npr. hoja po stopnišču, kak stavek iz dialoga, opis oblačila ali kraja, torej podrobnosti, katerim sta bralec in pisatelj izzvala njihov lasten glas. Te malenkosti postanejo ključ do opisanega sveta, njihovi morogrami. Tako je tudi v življenju; od vseh naših silovitih podvigov in doživljajev, ki smo jih nesposobni pozabiti, nam ostaja samo neki vizuelen trenutek, kretnja, svetloba v neki sobi, duh, zid, drevo. Tukaj se umetnost in življenje, učinek prikaza in prakse, ki ne moreta celovito ostati v človeku in pretrajati z njim, tudi najdeta, združita. To pa je veliko za umetnost. Več od nje ne smemo pričakovati, ker več tudi doseči ne more.